

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Мария Златкова Станкова

на дисертационен труд на тема: **ВНЕДРЯВАНЕ НА ИНТЕГРИРАНИ ЕКОЛОГИЧНИ СИСТЕМИ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО**

за придобиване на образователна и научна степен „доктор”, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност „Икономика и управление (туризъм)

Автор: Руси Русков Русев, редовен докторант към катедра „Икономика на туризма” при Университет за национално и световно стопанство (УНСС)

Научен ръководител: доц. д-р Тодорка Христова Тончева

По процедурата за придобиване на образователна и научна степен „доктор” на докторант Руси Русков Русев съм определена за член на научно жури със заповед на Ректора на УНСС № 796/08.04.2020 г. При първото заседание на научното жури ми бе възложено изготвяне на становище.

По процедурата ми бе предоставен комплект материали на електронен носител, съдържащ дисертация, автореферат, публикации и автобиография.

1. Кратки биографични данни за докторанта

Кандидатът за образователната и научната степен „доктор” Руси Русев е роден през 1991 г. Средното си образование е завършил в Националната финансово – стопанска гимназия, София, специалност „Икономика и мениджмънт”. Придобива бакалавърска и магистърска степен в Университета за национално и световно стопанство (УНСС) в периода 2010-2015 г. в специалностите „Икономика на туризма“ и „Бизнес анализи и проекти“. Към момента продължава обучението му като специализант в дистанционна форма за придобиване на учителска правоспособност в областта на психологията във Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“.

От 2016 г. е редовен докторант към катедра „Икономика на туризма” при УНСС. От същата година стартира и професионалната му реализация като учител в Националната финансово-стопанска гимназия. Владее английски и немски език.

От предоставената автобиография мога да направя извода, че Руси Русев има знания и компетентности във връзка с тематиката, върху която е конструирана структурата на разработения от него дисертационен труд, както има и натрупан педагогически опит. От разработките, представени като публикации по дисертацията – 9 на брой, е видно че те са популяризирани на научни форуми с международно участие.

2. Актуалност и структура на дисертационния труд

Относно актуалността: Дисертационният труд има ясно изведена насоченост по въпросите на устойчивостта, което го обвързва с конкретиката в проявлението на проблемите на проектирането и внедряването на интегрирани екологични системи в хотелиерството. Темата е развита в контекста на българската хотелиерска практика и в този смисъл е актуална, тъй като повдига важния въпрос за очертаване на възможностите за ограничаване и при възможност, за елиминиране на вредното въздействие, което оказва експлоатацията на хотелите върху околната среда. На фона на изведените задачи, Руси Русев избира да съсредоточи вниманието си върху подходите за определяне на критериите, показателите и методите за анализ и оценка на въздействието на хотелиерската дейност върху околната среда. Насочва се към оценяване изпълнението на задължителните екологични изисквания за хотелиерската дейност в Република България, както и към разработване на програма и препоръки за ограничаване на неблагоприятните въздействия върху околната среда, в резултат на осъществяването ѝ. Проучвайки проблематиката, докторантът установява, че към момента целенасочени разработки в България по теми, свързани със заглавието на дисертационния труд не се откриват. Още повече, че изследваните от него ключови характеристики на екологичните системи, се определят като обект на търговска тайна или друг вид конфиденциална корпоративна информация от туристическите предприятия. Констатира също, че нормативната уредба по проблемите на екологията в Република България не е подходящо адаптирана за прилагане в хотелиерството, което определя като провокиращо неточности при тълкуването ѝ, особено в аспекта на адаптирането на добри практики.

В дисертационния труд се защитава като теза значимостта на процеса по внедряване на интегрирана екологична система за съвременния български хотел, с оглед оптимизирането на дейностите по събиране, обработване и използване на информацията за изразходването на ресурсите. Във връзка с нея за изведени 4 работни хипотези, ориентирани към спецификата на българската хотелиерска практика в градска и курортна среда.

За предмет на изследване е определена екологичната система в хотелиерството. Самият хотел е обект. По отношение на тях приемам, че в общ план отразяват фокуса на изследването, при все че считам че труда би спечелил от по-детайлното им изясняване.

По отношение на методологическата рамка, може да се потвърди, че е съобразена с обекта, предмета, тезата и обвързаните с тях хипотези. Включва набор от традиционни и специфични методи и подходи като анализ и синтез, статистико-математически методи и др.

Относно структурата: Дисертационният труд е разработен в общ обем от обем от 228 страници компютърно набран текст. Основната част е с обем от 177 стр. Приложенията са общо 30 страници. Използваната литература е разположена на 8 страници и съдържа 87 източника, от които 48 на кирилица, а останалите на латиница. Илюстративните материали са общо 4 фигури, 4 графики, 9 таблици. Цитирането като цяло е коректно.

В структурно отношение работата се състои от увод и три глави. Заключителната част е заместена от параграф трети на трета глава, обозначен „Обобщение, изводи и препоръки“ в обем от 4 страници. При все това уточнение, може да се приеме, че отделните части са логично структурирани и отговарят на развитата теоретично – приложна рамка за изследване на теоретичните, методологически и приложни въпроси на интегрираните екологични системи в хотелиерството.

Относно публикациите по дисертацията: По темата на дисертацията са приложени 8 самостоятелни научни публикации и 1 в съавторство с научния ръководител.

Относно автореферата по дисертацията: Представеният по процедурата автореферат отговаря на изискванията за оформление и отразява коректно основните акценти в дисертационния труд и неговите приноси. В края му е представена декларация за авторство, с която се уточнява, че труда е изцяло авторски продукт и при неговото разработване не са ползвани чужди публикации и разработки в нарушение на авторските им права.

Относно изложението на авторската концепция в отделните части на дисертацията:

Първа глава на дисертационния труд представя концептуалната рамка на разработването на екологичните системи в хотелиерството, с което всъщност се фокусира върху теоретичните аспекти на изследването. Проследено е развитието на екологичните системи, техните особености, както и добрите практики, с които се свързват екологичните системи. Еволюцията на изследвания проблем е представена чрез трудове на различни автори, както и рамкови документи. Отделено е внимание също на системите за екомаркировка и регламента, зададен с международните стандарти (ISO 14000 и ISO 14001), които формират полето за разработване и внедряване на екологичен тип системи, с оглед на въздействията, търпени от околната среда. Р. Русев правилно приема, че внедряването на интегрирани екологични системи, наред с използването на възобновяеми енергоизточници, са ключът към по-разумното разпределение на средствата, предназначени за разходи за енергия, от където следва и по-малкото пряко или косвено влияние върху околната среда, включително и в сферата на хотелиерството.

Глава втора е по-конкретно ориентирана към представяне на методологията на изследване, набора от въпросници за осигуряване на данни и способите за обработка на информацията. Авторът си поставя за цел да идентифицира обхвата от хотелски обекти, подходящи да интегрират екологична система. С оглед на това, определя критериите и показателите за анализ и оценка на екологична система по подхода на проф. д-р Манол Рибов и съобразявайки Наредбата за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда на МОСВ. Разглежда още приложните методи за анализ и екологична оценка на функциониращ хотел.

Глава трета запознава с резултатите от внедряването на екологичните системи в хотелиерството. При използване на изведените във втора глава критерии и показатели (6 критерия с инкорпорирани 38 показатели) за анализ и оценка на екологична система, изследването е ориентирано към 5 избрани хотела. Резултатите са обобщени и систематизирани в табличен вид, така че да е видима екологичната оценка по степен на

изпълнение на отделните показатели. Авторът заключава, че изследваните обекти проявяват сходни особености при оценяване, а анализът им показва споделяне на сходно поведение в разглежданите ключови аспекти на екологичност. Направените изводи стоят в основата на предложението му за програмен продукт за набиране, систематизиране, анализ и използване на информацията от ежедневната дейност на хотела. Така, той моделира контурите на система за прогнозиране и екологичен контрол, която определя като интегрирана, тъй като предвижда инкорпориране на някои базови системи, съществуващи във всеки хотел. В обобщение, прави изводи, относно възможностите на екологичните системи в сектора на хотелиерството в България, както и извежда препоръки за предприемане на специфични мерки и провеждане на екологични мероприятия в хотелите в страната.

Мога да заключа, че в съдържателно и концептуално отношение, дисертационният труд отговаря на традиционно установените модели. Последователността на изследването е развита в увода на дисертацията, където са обосновани обекта и предмета на изследване, целта и произтичащите от нейното детайлизиране задачи. Изброените основни елементи са логично структурирани и съответстват на тематичната ориентация на труда, както и на основните етапи на цялостното изследване, като по този начин се гарантира тяхното постигане при реализиране на разработката. Избраната методология дава израз на очакванията на докторанта за постигане на успешен резултат при доказване на изследователската теза, при все че се установяват отделни неточности по отношение на формулировките (стр. 4, стр. 8.).

Дисертационният труд също така, би спечелил от включването към него на самостоятелна заключителна част. Така, направеното изследване би добило допълнителна тежест в теоретичен и приложен план. Считам също така, че изследването би могло да бъде по-добре илюстрирано при включване на достатъчно фигури и таблици.

Приноси: Приемам за коректни формулираните от докторант и научен ръководител приноси. Наред с това, считам че може да бъде направено следното обобщение на постиженията на докторанта в разработения дисертационен труд:

- Обогатена е терминологията в областта на интегрираните екологични системи в хотелиерството, като кандидата предлага собствена трактовка на понятието *екологична система*;
- Обогатени са приложните прийоми за анализ и оценка на екологичните системи в хотелиерството като целенасочено е предложена разработена система от критерии и показатели;
- Предложен е примерен модел на софтуерен продукт в туризма, на примера на хотелиерството, за прогнозиране и екологичен контрол чрез инкорпориране на базови системи в единна интегрирана система.

Препоръки и въпроси към докторанта:

Първата ми препоръка се отнася до използваните литературни източници. Считам, че е било възможно в литературния обзор да се обхванат и други разработки, каквито по проблематиката са налични. Те се отнасят както до специализирания профил на изследването – интегрираните екологични системи, така също и до произтичащи във

връзка с тях въпроси, които обаче докторантът засяга едва в заключителния параграф. Прави впечатление и не напълно коректното подреждане на използваната литература в съответния раздел, което е основание да обърна внимание на прецизността в това отношение.

Втората препоръка се отнася до бъдещата работа на докторанта при извеждането на обобщения и правене на изводи във връзка с провежданите изследвания. Според мен, в представения за рецензиране дисертационен труд на моменти се забелязват слабости от такъв характер, като в случая виждам параграф трети на трета глава, макар че се установяват и другаде в текста. По-конкретно имам предвид изводите му по отношение на готовността на хотелиерския сектор в България да приеме и адаптира в хотелите у нас предлаганите от него интегрирани екологични системи, както и необходимостта от екологично обучение. Като работещ в тази област изследовател, напълно споделям и подкрепям направените обобщения. При все това, имам своите притеснения, че у нас не се познават в достатъчна степен разработените в тази връзка европейски документи и рамки, както и не се проявява заинтересованост от страна на бизнеса по отношение на тях. В тази връзка имам и един въпрос, а именно:

1. Каква е готовността на българския хотелиерски сектор за екологизиране на съзнанието и поведението на бизнеса, служителите и потребителите?

Поставеният въпрос, всъщност, цели да провокира вниманието на докторанта в посока на бъдещата му работа, а посочените тук препоръки са основно от техническо естество и не са от такова значение, което да намали положителната ми оценка за постигнатите от него изследователски резултати.

Заключение

Като имам пред вид, че дисертацията е самостоятелно дело на докторанта, спазени са всички изисквания на ЗРАСРБ и вътрешните на УНСС правила, както и обстоятелството, че Руси Русев притежава всички качества, опит и компетентности за провеждане на самостоятелни научни изследвания, предлагам на Уважаемите членове на Научното жури да гласуват положително и да вземат решение, с което да се присъди на Руси Русков Русев образователната и научната степен ДОКТОР по професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност „Икономика и управление (туризъм).

28.04.2020 г.

Автор на становището:

доц. д-р Мария Станкова